

Іванісов О.В.

кандидат економічних наук, доцент

Лугова В.М.

кандидат економічних наук, доцент

Лебединська О.С.

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

В сучасних економічних умовах перед державою стає важливе завдання формування конкурентоспроможності національної економіки. Вагоме значення для соціального розвитку держави, економічних перетворень та набуття конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників набувають інноваційні процеси.

Сучасні тенденції інноваційного розвитку свідчать про недосконалість законодавства, незадоволеність інтересів суб'єктів інноваційної діяльності, відсутність мотивації до розробки та впровадження інновацій. Економічне зростання можливе завдяки плідній співпраці та взаємодії всіх суб'єктів інноваційної діяльності. З урахуванням цього, особливої актуальності набуває державне регулювання, що має стимулювати підприємства до активної інноваційної діяльності за рахунок виваженої податкової політики та бюджетної підтримки. В умовах дефіциту бюджетних коштів перевага надається непрямій державній підтримці інновацій за рахунок податкових важелів.

Сприяння інноваційному розвитку держави створює соціально-економічні, організаційні і правові передумови для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного, трудового потенціалу країни, розробки та впровадження сучасних технологій, конкурентоспроможної продукції, що забезпечить стійку конкурентну позицію держави у майбутньому. Тому актуальність питань у сфері інноваційної діяльності в сучасних економічних умовах не викликає сумнівів.

В умовах глобалізації для України все більш важливим стає рівень конкурентоспроможності країни та, відповідно, вітчизняних підприємств. Вагомий вплив на конкурентоспроможність національної економіки оказує рівень інноваційного розвитку. Розробка соціальних та економічних програм розвитку України неможлива на сьогодні без інноваційних трансформацій. Якісні перетворення в національній економіці багато в чому залежать від активізації інвестиційної діяльності та додання інноваційної спрямованості у всіх галузях економіки. Однак, сучасний стан української економіки вимагає від виробників значних витрат на впровадження та реалізацію інновацій, що зменшує рівень інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств.

Незважаючи на значну дослідженість інновацій та їх впливу на соціально-економічний розвиток економіки, залишаються проблеми, пов'язані з розробкою механізмів раціонального державного регулювання інноваційної діяльності.

Для виявлення основних проблем інноваційного розвитку слід визначитися з рядом таких термінів інноваційної сфери як: «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційна активність», «інноваційний розвиток».

Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [5, ст. 1].

Інноваційна діяльність – це будь-яка діяльність, безпосередньо пов'язана з впровадженням нових наукових ідей, їх реалізацією у матеріальній і нематеріальній сфері, що зумовлює випуск на ринок конкурентоспроможних товарів, робіт і послуг [4, с. 25].

Інноваційна активність – відмінна особливість динамічної реалізації сукупності цілеспрямованих процесів, що за рахунок упровадження інноваційних перетворень з урахуванням взаємодії факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ забезпечують підприємству певні конкурентні переваги [1, с. 108].

Інноваційний розвиток – це вдосконалення системи (об'єкта) на основі інновацій [2, с. 195].

Аналіз тенденцій розвитку інноваційної діяльності України свідчить про наявність негативних тенденцій. Так, за індексом інновацій Україна займає у 2020-2021 рр. 49 місце, що на 2 позиції менше порівняно з 2019-2020 рр. Серед причин такого положення є низький показник інноваційної спроможності, зменшення видатків підприємств на дослідження і розвиток, відсутність відповідного науково-технологічного забезпечення вітчизняної продукції, невисока інвестиційна активність підприємств та ін. [3].

Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП є одним із показників, що характеризують інноваційний розвиток країни. В Україні частка витрат на виконання НДР у ВВП протягом останніх десяти років має негативну тенденцію, так у 2021 р. частка склала 0,41%, що на 38% нижче порівняно з 2011 р. Показник частки витрат на виконання НДР у ВВП в Україні значно нижчий порівняно з країнами-членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), де вказаний показник значно вищий і зростає у динаміці. У перспективі зниження питомої ваги витрат на виконання НДР у ВВП має негативний вплив на конкурентоспроможність економіки та її зростання [6].

На основі багатоаспектності поняття «інновації» та результатів аналізу інноваційної діяльності в Україні, сформульовано специфічні вимоги до державного регулювання інноваційного розвитку.

По-перше, суб'єктами інноваційного процесу виступають: держава (оскільки інноваційний тип розвитку економіки є однією з найбільш вагомих передумов забезпечення стійкої конкурентоспроможності країни на світових

ринках), підприємства – розроблювачі інновацій (включаючи науково-дослідні, дослідно-конструкторські й впроваджувальні фірми), суб'єкти реального сектора економіки, споживачі інноваційного продукту (як юридичні, так і фізичні особи), інвестори і суб'єкти інноваційної інфраструктури, що створюють умови для ефективної реалізації інноваційних процесів. Оскільки інтереси кожної з названих груп суб'єктів інноваційної діяльності специфічні, державна підтримка інновацій повинна містити в собі комплекс мотиваційних важелів, диференційованих по відповідній групі суб'єктів

По-друге, інноваційний процес як об'єкт державного регулювання, складається з декількох взаємозалежних послідовних стадій (етапів), що утворюють його життєвий цикл. Оскільки втримування цих стадій по-різному, цілком очевидно, що й інтенсивність, і методи державної підтримки інновацій повинні бути диференційовані по етапах життєвого циклу інновацій. Причому для кожного з етапів характерний свій оригінальний набір мотиваційних механізмів.

По-третє, як свідчить практика, основними джерелами фінансування інноваційних процесів є власні кошти підприємств і кредитні ресурси, хоча в умовах фінансово-економічної кризи можливості кредитування інноваційних проектів істотно обмежені. Тому основні мотиваційні механізми державної підтримки інновацій зв'язані, у першу чергу, з інструментарієм податкового регулювання й державної грошово-кредитної політики.

По-четверте, інноваційний процес, як правило, вимагає серйозних інвестицій, тому найважливішою складовою державної підтримки інноваційного розвитку є стимулювання інвестиційних процесів у частині інвестиційного забезпечення інновацій.

Використання виділених специфічних особливостей інновацій як об'єкта державного регулювання дозволить створити діючу систему мотивації всіх учасників інноваційного розвитку й обґрунтувати раціональний склад і сферу застосування інструментів державної підтримки.

Література:

1. Дьячкова Ю. М. Інноваційна активність промислових підприємств України в контексті їх сталого розвитку. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2017. № 1 (40). С.107-114.
2. Куцеконь Л. О. Методологічні засади інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів природокористування України*. 2011. № 168. С. 194-198.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.10.2023).
4. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України : монографія. – Київ : КНЕУ, 2007. 248 с.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // Відомості Верховної ради. 2002. № 36. 266 с. (Закони України).
6. Global Innovation Index 2022. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/2022 (дата звернення: 15.10.2023).